

МІСЯ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У СПРИЯННІ АКАДЕМІЧНІЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Киричок Ірина Василівна

директор наукової бібліотеки,
Харківський національний медичний
університет,
Україна, м. Харків

Павленко Тетяна Борисівна

заступник директора з ІТ наукової
бібліотеки,
Харківський національний медичний
університет,
Україна, м. Харків
e-mail: libr@knmu.kharkov.ua

***Анотація.** На досвіді наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету розглянуто вектори діяльності щодо формування стійких практик академічної культури та етики з акцентом на творчість і самостійність. Підкреслено, що запорукою успіху є об'єднання зусиль університетських книгозбірень у рамках ініційованого УБА проекту "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек".*

***Ключові слова:** академічна доброчесність, академічна культура, академічна етика, плагіат, Проект сприяння академічній доброчесності, університетська бібліотека.*

Глобальна інформатизація суспільства змінює парадигму освіти, вимагаючи безперервного навчання впродовж всього життя людини. Прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» та реформування освітньої системи в Україні мають забезпечити високий рівень якості освіти, одним з обов'язкових принципів якої є академічна доброчесність.

У проекті нового рамкового Закону України «Про освіту» вперше на законодавчому рівні дається тлумачення терміна: **«академічна**

доброчесність» – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3, ст. 42, п. 1].

Порушення академічної чесності, тобто прояви академічної нечесності, серед яких плагіат, фабрикація, списування, хабарництво тощо [3, ст. 42, п. 4], формують негативну репутацію не тільки окремих суб'єктів науково-освітнього процесу, а й вищого навчального закладу в цілому. Тому назріла необхідність системних змін в організації та управлінні життєдіяльністю університету, що, безумовно, впливає на роботу вузівської бібліотеки, ставлячи перед нею певні завдання.

На початку 2016 р. в Україні стартував Проект сприяння академічній доброчесності (SAIUP project), започаткований Американськими Радами з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти та науки України і за підтримки Посольства Сполучених Штатів. Проект спрямований на якісну зміну ціннісних підходів та практик в університетах. Його метою є не тільки просування принципів академічної доброчесності, а, перш за все, розробка механізмів запобігання недоброчесним відносинам між всіма учасниками освітнього процесу. Невід'ємною частиною Проекту мають стати бібліотеки, які покликані інформувати здобувачів освіти усіх рівнів, науковців і адміністрації університетів щодо складових академічної етики, прозорості та доброчесності.

Для наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) формування стійких практик академічної культури з акцентом на творчість і самостійність – не новий напрямок роботи, а, скоріше, місія, довготривала програма, що має певні засади. Як інформаційний осередок університету бібліотека постійно вивчає інформаційні потреби і проводить роботу з підвищення інформаційної компетентності студентів, молодих науковців, професорсько-викладацького

складу: надає індивідуальні і групові консультації, готує інформаційні буклети, слайд-лекції та навчально-методичні видання, проводить семінари-презентації, тренінги та майстер-класи, надає матеріали до публікації в періодичних виданнях університету, використовує мультимедіа- та web-технології.

Основну увагу при організації освітнього процесу і науково-дослідної роботи НБ ХНМУ приділяє використанню достовірних і авторитетних джерел інформації, формуванню навичок роботи з інформаційними ресурсами, самостійному виконанню навчальних завдань, дотриманню норм авторського права, доброчесності запозичень і цитувань, правилам оформлення бібліографічних посилань тощо.

Так, у комплексі заходів вже традиційним став щорічний цикл поглиблених семінарів-презентацій на теми «Надійні інформаційні ресурси для медичної науки та освіти» та «Публікаційна кар'єра науковця: наукометричний підхід».

Надійним засобом сприяння науковій доброчесності є відкритий доступ до інформації. На часі створення в Україні єдиного національного репозитарію академічних текстів, який буде доступний усім вишам і дозволить автоматизувати (спростити) перевірку текстів на унікальність. Дієвим механізмом реалізації цього антиплагіатного заходу є створення у вишах інституційних репозитаріїв – електронних архівів інтелектуальних продуктів університетської спільноти.

В ХНМУ подібний ресурс було започатковано у травні 2011 р. на підтримку політики руху Відкритого доступу до інформації та знань. На квітень 2016 р. Репозитарій ХНМУ налічує 12 тис. документів, а кількість звернень та завантажень файлів сягнула за 8 млн. Відповідно до наказу МОН України про обов'язковість розміщення дисертацій он-лайн у 2015 р. в Репозитарії ХНМУ було виділено колекції дисертацій відповідно до тематики спеціалізованих вчених рад, де крім дисертацій науковців

університету розміщуються також роботи здобувачів інших установ, які проходять захист на базі ХНМУ.

Додамо, що на рівні вишу забезпечення якості освіти має включати створення та постійне вдосконалення системи і механізмів реалізації академічної доброчесності, зокрема, через запобігання випадкам академічного плагіату і порушення норм авторського права. Тому у 2015 р. з метою розвитку системи контролю якості освітнього процесу та продукування академічних текстів в ХНМУ було запроваджено антиплагіатну систему перевірки текстових документів на унікальність, що є результатом співпраці кількох підрозділів. Підсумком роботи НБ ХНМУ з вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних установ щодо цього питання стало надання низки пропозицій та підготовка проекту відповідного положення, а також додаток переліку посилань на відкриті антиплагіатні системи. Сьогодні самоперевірка текстових документів в ХНМУ здійснюється авторами у залах електронної інформації для студентів та науковців, де за необхідності вони можуть отримати допомогу досвідчених бібліотекарів-консультантів.

При цьому важливо усвідомлювати, що запобігання несанкціонованому використанню чужих напрацювань – лише один із багатьох елементів просування академічної доброчесності. Оскільки саме вузівським бібліотекам відводиться ключова роль в інформуванні користувачів щодо питань наукової доброчесності, просування антиплагіатних програм та заходів, етики інтелектуальних запозичень тощо, доцільно об'єднати зусилля в рамках проекту "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек", ініційованого секціями університетських та шкільних бібліотек Української бібліотечної асоціації.

Серед завдань проекту – підготовка довідкових, інформаційних видань, методичних рекомендацій, які стануть базовими для діяльності бібліотек в цьому напрямі. Вони мають висвітлювати такі питання: поняття академічної доброчесності та нечесності, ознаки плагіату; організація системи

запобігання та боротьби з плагіатом, порядок використання електронних систем «Антиплагіат»; популяризація серед студентів і науковців етичних норм цитування використаних джерел, знайомство із стандартами та міжнародними стилями бібліографічного опису документів тощо.

У рамках реалізації проекту передбачається проведення інформаційних занять та тренінгів для бібліотекарів і користувачів (учнів, студентів, викладачів, науковців та ін.), а також дискусій, круглих столів із питань академічної доброчесності, запобігання плагіату із залученням всіх учасників освітнього та наукового процесів.

Так, НБ ХНМУ підготувала і 19 квітня 2016 р. провела семінар «Етика цитування як складова академічної доброчесності», на якому розглядалися питання культури та етики наукових публікацій із використання стандартів і міжнародних стилів для оформлення бібліографічних посилань. Такий захід заплановано як щорічний, який доповнить вищезгаданий цикл семінарів. У найближчих планах проведення – спільно із Студентською радою ХНМУ онлайн опитування щодо ставлення студентів до плагіату і шляхів запобігання цьому явищу, а також проведення круглого столу з обговорення результатів.

Таким чином, бібліотеки, і передусім, університетські, є важливою ланкою у Проекті сприяння академічній доброчесності, їх головна місія – запобігання плагіату, формування та поширення засад чесного науково-освітнього процесу. Тож, робота бібліотек у цьому напрямку триває.

Список використаних джерел

1. Абрамова Н. Ю. Проблема плагіата в научних роботах / Н. Ю. Абрамова // Научная периодика: проблемы и решения. – 2011. – № 2. – С. 25–28.
2. Загірняк Д. М. Методологічні засади академічної чесності вищого навчального закладу / Д. М. Загірняк // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2015. – Вип. 1, ч. 1. – С. 157–159.

3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] : проект [від 30.03.2016] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – Київ, 1994–2016. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=58639 (дата звернення: 12.05.2016). – Назва з екрана.

4. Калиновський Ю. Ю. Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді / Ю. Ю. Калиновський // Гілея : науковий вісник. – Київ, 2012. – Вип. 63, № 8. – С. 477–482.

5. Ромакін В. В. Академічна чесність у вищій освіті / В. В. Ромакін // Наукові праці Миколаївського Державного гуманітарного університету ім. Петра Могили. – 2002. – Вип. 7. – С. 23–29.

6. Романова І. В. Явище плагиату: історія та сьогодення / І. В. Романова // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2013. – № 3. – С. 267–272.

***Аннотація.** На опыте научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета рассмотрены векторы деятельности по формированию устойчивых практик академической культуры и этики с акцентом на творчество и самостоятельность. Подчеркнуто, что залогом успеха является объединение усилий университетских библиотек в рамках инициированного УБА проекта "Культура академической добросовестности: роль библиотек".*

***Ключевые слова:** академическая добросовестность, академическая культура, академическая этика, плагиат, Проект содействия академической добросовестности, университетская библиотека.*

***Summary.** On the experience of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University considered vectors activity for the formation of stable practices of academic culture and ethics with an emphasis on creativity and self-reliance. It was emphasized that the key to success is to combine the efforts of university libraries in the framework of the project initiated by the ULA "Culture of academic integrity: the role of libraries."*

***Keywords:** academic integrity, academic culture, academic ethics, plagiarism, Academic project to promote integrity, university library.*